

Capitolul I

ABANDONUL DE FAMILIE (ART. 378 NCP)

I. Prevederi legale

Art. 378 C. pen.

(1) Săvârșirea de către persoana care are obligația legală de întreținere, față de cel îndreptățit la întreținere, a uneia dintre următoarele fapte:

- a) părăsirea, alungarea sau lăsarea fără ajutor, expunându-l la suferințe fizice sau morale;
- b) neîndeplinirea, cu rea-credință, a obligației de întreținere prevăzute de lege;
- c) neplata, cu rea-credință, timp de 3 luni, a pensiei de întreținere stabilite pe cale judecătorească se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă.

(2) Cu aceeași pedeapsă se sancționează neexecutarea, cu rea-credință, de către cel condamnat a prestațiilor periodice stabilite prin hotărâre judecătorească, în favoarea persoanelor îndreptățite la întreținere din partea victimei infracțiunii.

(3) Acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

(4) Fapta nu se pedepsește dacă, înainte de terminarea urmăririi penale, inculpatul își îndeplinește obligațiile.

(5) Dacă, până la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, inculpatul își îndeplinește obligațiile, instanța dispune, după caz, amânarea aplicării pedepsei sau suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, chiar dacă nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege pentru aceasta.

II. Definiție

Art. 378 alin. (1) C. pen. incriminează săvârșirea de către persoana care are obligația legală de întreținere, față de cel îndreptățit la întreținere, a uneia dintre următoarele fapte:

- a) părăsirea, alungarea sau lăsarea fără ajutor, expunându-l la suferințe fizice sau morale;
- b) neîndeplinirea, cu rea-credință, a obligației de întreținere prevăzute de lege;
- c) neplata, cu rea-credință, timp de 3 luni, a pensiei de întreținere stabilite pe cale judecătorească.

În alin. secund este sancționată neexecutarea, cu rea-credință, de către cel condamnat a prestațiilor periodice stabilite prin hotărâre judecătorească, în favoarea persoanelor îndreptățite la întreținere din partea victimei infracțiunii.

1. Rațiunea incriminării și valoarea socială protejată

Infracțiunea de abandon de familie urmărește asigurarea respectării obligației de întreținere de către persoana căreia îi incumbă această obligație (conform Cărții a II-a, Titlul V C. civ.). Încălcarea unei asemenea obligații reprezintă nu doar o încălcare primară a regulilor de conviețuire familială, ci poate aduce chiar pericolul lezării sau lezarea altor valori sociale al căror titular este persoana, beneficiarul teoretic al obligației (spre exemplu, integritatea fizică sau psihică a acesteia).

2. Subiectul activ

Subiectul activ este special, respectiv persoana care are obligația de întreținere sau cel condamnat prin hotărâre judecătorească la plata prestațiilor periodice.

3. Latura obiectivă

Infracțiunea este una cu conținuturi incompatibile.

Art. 378 alin. (1) C. pen.

Referitor la **prima modalitate de comitere**, fapta se va comite prin **părăsire, alungare sau lăsare fără ajutor**, dacă prin acestea întreținutul este expus la suferințe fizice sau morale. A expune la suferințe înseamnă a pune victima în situația în care suferința prezintă o mare probabilitate de a se produce. Prin această cerință, textul numește și urmarea specifică, ceea ce înseamnă că fapta se consumă atunci când întreținutul, ca urmare a acțiunii agentului, este expus la suferințe fizice sau morale.

Al doilea act de executare constă în **neîndeplinirea cu rea-credință a obligației de întreținere prevăzute de lege**. În acest caz, obligația de întreținere încălcată de către autor impune o anumită conduită activă, o obligație de a face, alta decât plata pensiei de întreținere stabilite de instanță.

În forma comiterii faptei prin **neplata cu rea-credință a pensiei de întreținere stabilite pe cale judecătorească**, perioada pe care această omisiune trebuie să se întindă este de **3 luni**.

Prin Decizia nr. 4/2017, pronunțată în recurs în interesul legii, instanța supremă a stabilit că infracțiunea de abandon de familie săvârșită prin neplata, cu rea-credință, timp de trei luni, a pensiei de întreținere, instituită printr-o singură hotărâre judecătorească în favoarea mai multor persoane, constituie o infracțiune unică continuă.

Art. 378 alin. (2) C. pen.

În alin. (2) al art. 378 C. pen., **legiuitorul incriminează** neexecutarea, cu rea-credință, de către cel condamnat, a prestațiilor periodice stabilite prin hotărâre judecătorească, în favoarea persoanelor îndreptățite la întreținere din partea victimei infracțiunii.

Această formă de comitere prezintă câteva particularități:

– în primul rând, obligația nerespectată nu mai este una de întreținere propriu-zisă, ci una ce decurge din comiterea unei fapte delictuale care a avut și valența unei conduite infracționale (caracteristică ce rezultă din sintagmele „de către cel condamnat” și „victimei infracțiunii”). Dată fiind natura periodică a prestațiilor, în acest caz prejudiciul suferit de beneficiarul prestațiilor are caracter de continuitate, pentru că doar atunci repararea prejudiciului se acordă sub formă de prestații periodice [art. 1.386 alin. (3) C. civ.];

– în al doilea rând, observăm că legiuitorul nu a mai prevăzut o limită temporală de la care conduita omisivă a autorului dobândește semnificație penală. Aceasta înseamnă că fapta se va putea reține imediat după expirarea termenului prevăzut în hotărârea judecătorească pentru îndeplinirea prestației corelative, nefiind necesar vreun caracter de repetabilitate al conduitei. Opțiunea legiuitorului ni se pare criticabilă; apreciem că principiul minimeii intervenții a dreptului penal ar fi pretins și în acest caz stabilirea unei limite temporale de la care neexecutarea de către autor a prestațiilor, chiar și cu rea-credință, să fie considerată infracțiune.

4. Forma de vinovăție (latura subiectivă)

Indiferent de modalitatea de comitere, fapta se poate săvârși cu intenție directă sau eventuală. Legiuitorul a optat pentru precizarea explicită a condiției relei-credințe tocmai pentru a sublinia că textul devine aplicabil doar atunci când avem de-a face cu o conduită

abuzivă din partea autorului, care nu respectă obligațiile sale de întreținere legale sau stabilite printr-o hotărâre judecătorească.

5. Sancțiunea

Fapta se sancționează cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă. Dacă, până la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, inculpatul își îndeplinește obligațiile, instanța dispune, după caz, amânarea aplicării pedepsei sau suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, chiar dacă nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege pentru aceasta.

6. Cauză de nepedepsire

Cauza de nepedepsire va interveni în ipoteza în care, înainte de terminarea urmăririi penale, inculpatul își îndeplinește obligațiile. S-a apreciat, probabil, că acțiunea penală nu mai este oportună în situația în care autorul și-a îndeplinit obligațiile înainte de terminarea urmăririi penale. Retragerea plângerii prealabile de către victimă rămâne însă și în actuala reglementare o ipoteză permisă, ea producând aceeași consecință a nepedepsirii autorului (ca urmare a clasării sau încetării procesului penal).

În ceea ce privește procesul de individualizare a modalității de executare a pedepsei, se preiau, *mutatis mutandis*, prevederile anterioare privind consecințele juridice produse de îndeplinirea obligațiilor de către inculpat, anterior pronunțării unei hotărâri definitive.

7. Aspecte procesuale

Fapta se urmărește la plângerea prealabilă a victimei infracțiunii. Referitor la comiterea faptei în modalitatea neplătii cu rea-credință, în procedura privind dezlegarea unor chestiuni de drept, instanța supremă a stabilit că:

„În cazul infracțiunii de abandon de familie prevăzute în art. 378 alin. (1) lit. c) C. pen., termenul de introducere a plângerii prealabile prevăzut în conținutul art. 296 alin. (1) și (2) C. pr. pen. – de 3 luni din ziua în care persoana vătămată sau reprezentantul său legal a aflat despre săvârșirea faptei – curge de la data la care persoana vătămată ori reprezentantul său legal a cunoscut săvârșirea faptei.

Termenul de 3 luni prevăzut în conținutul art. 296 alin. (1) și (2) C. pr. pen. poate să curgă din trei momente diferite, după cum urmează: a) din momentul consumării infracțiunii, dacă acest moment este identic cu cel al cunoașterii faptei; b) din momentul cunoașterii săvârșirii faptei, care se poate situa între momentul consumării faptei până la momentul epuizării, și c) din momentul epuizării infracțiunii sau ulterior acestuia, odată cu cunoașterea săvârșirii faptei, caz în care nu trebuie să fi fost împlinit termenul de prescripție a răspunderii penale”¹.

Abandonul de familie

Infracțiunea de abandon de familie reia, în mare măsură, prevederile Codului penal din 1969. Modificările mai importante vizează adăugarea unei modalități de comitere a faptei, a unei cauze de nepedepsire, precum și ajustări privind sancțiunile.

Infracțiunea astfel reglementată sancționează în esență încălcările obligației de întreținere datorate, de regulă, între membrii aceleiași familii. Nerespectarea acestei obligații poate avea consecințe și cu privire la alte drepturi ale persoanei îndreptățite să primească întreținere (dreptul la integritate fizică și psihică, la sănătate, la educație etc.).

¹ S. Bogdan, D.A. Șerban, *Drept penal. Partea specială. Infracțiuni contra patrimoniului, contra autorității, de corupție, de serviciu, de fals și contra ordinii și liniștii publice*, Ed. Universul Juridic, București, 2020, pp. 600-603.

Norma incriminatoare

Art. 378. Abandonul de familie

(1) Săvârșirea de către persoana care are obligația legală de întreținere, față de cel îndreptățit la întreținere, a uneia dintre următoarele fapte:

a) părăsirea, alungarea sau lăsarea fără ajutor, expunându-l la suferințe fizice sau morale;

b) neîndeplinirea, cu rea-credință, a obligației de întreținere prevăzute de lege;

c) neplata, cu rea-credință, timp de 3 luni, a pensiei de întreținere stabilite pe cale judecătorească se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă.

(2) Cu aceeași pedeapsă se sancționează neexecutarea, cu rea-credință, de către cel condamnat a prestațiilor periodice stabilite prin hotărâre judecătorească, în favoarea persoanelor îndreptățite la întreținere din partea victimei infracțiunii.

(3) Acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

(4) Fapta nu se pedepsește dacă, înainte de terminarea urmăririi penale, inculpatul își îndeplinește obligațiile.

(5) Dacă, până la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, inculpatul își îndeplinește obligațiile, instanța dispune, după caz, amânarea aplicării pedepsei sau suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, chiar dacă nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege pentru aceasta.

Obiectul juridic

Obiectul juridic al infracțiunii constă în relațiile sociale care presupun obligația de întreținere între membrii familiei (această din urmă noțiune fiind înțeleasă în sens comun). O asemenea obligație decurge din relațiile de rudenie, precum și din prevederile Codului civil. Potrivit art. 513 C. civ., obligația de întreținere există numai între persoanele prevăzute de lege și ea se datorează numai dacă sunt întrunite condițiile cerute de lege. Astfel, art. 516 C. civ. prevede că obligația de întreținere există între soț și soție, rudele în linie dreaptă, între frați și surori, precum și între celelalte persoane anume prevăzute de lege. O aplicație particulară o reprezintă art. 499 C. civ. privind obligația de întreținere a părinților față de copiii minori sau, după caz, majori. Obligația de întreținere există și între foștii soți, în condițiile legii.

În varianta asimilată a infracțiunii, obiectul juridic este doar indirect legat de obligația de întreținere între membrii aceleiași familii, operând o „subrogație” cu privire la o asemenea obligație, în cazul în care s-a cauzat moartea unei persoane ai căror moștenitori aveau dreptul să primească întreținere de la ea. Atât în această variantă, cât și în cea prevăzută la alin. (1) lit. c), în mod subsidiar se protejează și autoritatea de care se bucură hotărârile judecătorești.

Obiectul material

Infracțiunea de abandon de familie nu are obiect material.

Subiecții infracțiunii

Subiectul activ al infracțiunii este circumstanțiat, în varianta de la alin. (1), putând fi doar persoana care are obligația legală de întreținere. Așa cum am văzut, o asemenea obligație există între soți, rudele în linie directă, frați și surori ori în alte situații prevăzute de lege. În situația prevăzută la alin. (1) lit. c), fapta se comite doar de cel care, având o asemenea obligație legală de întreținere, trebuie să plătească altei persoane pensie de întreținere, ca urmare a unei hotărâri judecătorești. Nu poate fi deci subiect activ al infracțiunii persoana care are doar obligația

convențională de întreținere, chiar dacă este obligată pe cale judecătorească să își execute contractul (într-o astfel de situație, litigiul rămâne unul civil).

În varianta de la alin. (2), subiectul activ este o persoană *condamnată* prin hotărâre judecătorească să plătească prestații periodice persoanelor îndreptățite la întreținere din partea victimei infracțiunii. Este avut în vedere așadar autorul unei infracțiuni contra unei persoane (de exemplu, omor,ucidere din culpă, dar și ultraj, ultraj judiciar în modalitatea lovirilor sau vătămărilor cauzatoare de moarte ori a omorului etc.), care a cauzat un prejudiciu cu caracter de continuitate, potrivit art. 1.386 alin. (3) C. civ., situație în care se acordă prestații periodice persoanelor îndreptățite la întreținere, definite la art. 1.390 C. civ. Partea responsabilă civilmente nu poate fi subiect activ al infracțiunii, chiar dacă a fost obligată în solidar cu inculpatul la plata prestațiilor respective, întrucât nu este o persoană condamnată. Prestațiile pot fi dispuse atât de instanța penală, în soluționarea acțiunii civile, cât și de instanța civilă, dacă acțiunea civilă se exercită pe cale separată. Însă, în toate situațiile, trebuie să se fi constatat existența unei infracțiuni, așa cum prevede textul de lege, care vorbește despre **condamnare și victima infracțiunii**.

Participația penală este posibilă în toate formele sale. Coautoratul se poate reține doar dacă există o obligație comună de întreținere și subiecții activi au împreună calitatea cerută de lege (de exemplu, părinții față de copii).

Subiectul pasiv al infracțiunii este persoana îndreptățită să primească întreținere de la subiectul activ, potrivit legii [în cazul prevăzut la alin. (1)] ori care este îndreptățită să primească întreținere de la victima unei infracțiuni al cărei autor a fost condamnat prin hotărâre judecătorească, având în vedere dispozițiile art. 1.390 C. civ. [pentru varianta de la alin. (2)], ca titulari ai relațiilor de familie. Pentru existența infracțiunii, nu are importanță că subiectul pasiv este minor sau major, câtă vreme el are dreptul la întreținere.

Pluralitatea de subiecți pasivi ar trebui să atragă o pluralitate de infracțiuni; însă, în considerentele Deciziei nr. 4/2017, pronunțată de ICCJ în recurs în interesul legii s-a reținut, cu referire la varianta de la alin. (1) lit. c), că *„pluralitatea de subiecți pasivi secundari nu atrage existența unei pluralități sub forma concursului, ci a unei unități naturale de infracțiune, în cazul de față, a infracțiunii continue omisive, în condițiile în care valoarea socială lezată de făptuitor este unică, și anume familia, indiferent de numărul membrilor acesteia care sunt văduviți prin neplata drepturilor bănești ce li se cuvin și care au fost stabilite prin aceeași hotărâre judecătorească”*. În această logică, subiectul pasiv principal este familia, iar persoanele îndreptățite la întreținere sunt subiecți pasivi secundari. Totuși, noțiunile de subiect pasiv principal și secundar sunt specifice infracțiunilor complexe, ceea ce nu este cazul abandonului de familie. De altfel, atitudinea făptuitorului nu se raportează în mod necesar la obligația de întreținere în întregul ei, așa cum reține instanța supremă, ci chiar la obligația instituită pentru fiecare persoană din cadrul familiei, fiind deci perfect plauzibil ca făptuitorul să își execute obligația față de unul dintre copii și să nu o execute față de celălalt. Instanța supremă conchide, însă, cu caracter obligatoriu, că *„infracțiunea de abandon de familie săvârșită prin neplata, cu rea-credință, timp de trei luni, a pensiei de întreținere, instituită printr-o singură hotărâre judecătorească în favoarea mai multor persoane, constituie o infracțiune unică continuă”*.

Locul și timpul săvârșirii infracțiunii

Locul și timpul săvârșirii infracțiunii nu prezintă în principiu relevanță pentru existența acesteia.

Situația premisă

Situația premisă a infracțiunii constă în preexistența unei obligații de întreținere. În cazul prevăzut la alin. (1) lit. a) și b), această obligație decurge din prevederile legale. În ipoteza de la alin. (1) lit. c), textul are în vedere obligația patrimonială de întreținere, stabilită pe cale judecătorească; prin urmare, situația premisă constă într-o hotărâre judecătorească prin care s-a acordat unei persoane pensie de întreținere. Hotărârea nu trebuie să fie în mod necesar definitivă, ci executorie.

În varianta de la alin. (2), situația premisă constă în existența unei hotărâri judecătorești prin care s-a dispus obligarea unei persoane la plata prestațiilor periodice către persoanele îndreptățite la întreținere din partea victimei infracțiunii comise de cel condamnat. Sunt avute în vedere cazurile prin care s-a cauzat moartea unei persoane și pot fi acordate astfel de despăgubiri, potrivit art. 1.390 C. civ. Și în această situație, este necesar ca hotărârea să fie executorie.

Latura obiectivă

Elementul material al infracțiunii, în varianta de la alin. (1), se poate comite în trei modalități alternative. Prima modalitate de săvârșire a faptei constă în *părăsirea, alungarea sau lăsarea fără ajutor* a subiectului pasiv.

Părăsirea constă în abandonarea subiectului pasiv, în plecarea de la locuința comună ori din apropierea persoanei îndreptățite la întreținere, lăsând-o fără mijloace de subzistență. Părăsirea poate consta și în conducerea subiectului pasiv într-un anumit loc și abandonarea lui (de exemplu, un bebeluș este lăsat în fața unei biserici).

Alungarea reprezintă izgonirea subiectului pasiv, îndepărtarea sa din locuință, iar lăsarea fără ajutor reprezintă o pasivitate față de nevoile persoanei aflate în nevoie (de exemplu, care suferă de o infirmitate, de o boală care necesită tratament).

Elementul material în modalitatea de la alin. (1) lit. a) este întregit de cerința esențială ca subiectul pasiv să fie expus la suferințe fizice sau morale. Suferințele fizice pot consta în lipsirea de hrană, medicamente, asistare zilnică în cazul persoanelor cu dizabilități, iar suferințele morale pot consta în grijele cu privire la mijloacele de trai ori posibilitatea de a avea o locuință, dar și în sentimentul de abandon pe care îl resimte subiectul pasiv (mai ales în cazul minorilor). Suferințele morale trebuie să fie suficiente de importante pentru a justifica încadrarea faptei ca infracțiune; nu orice supărare are o astfel de natură. Pentru existența infracțiunii, nu este necesar ca suferințele să se fi produs efectiv, fiind necesară doar posibilitatea producerii lor (de exemplu, fapta constituie infracțiune și dacă persoana părăsită este imediat luată în îngrijire de autoritățile statului).

În modalitatea de la alin. (1) lit. b), elementul material constă în *neîndeplinirea obligației de întreținere prevăzute de lege*. În această situație, abandonul de familie se poate comite prin neacordarea de hrană suficientă, de îmbrăcăminte, prin ignorarea situației în care subiectul pasiv ar avea nevoie de consultații medicale etc.

În modalitățile prevăzute la alin. (1) lit. a) și b) nu este exclusă reținerea unui concurs între infracțiunea de abandon de familie și cea de rele tratamente aplicate minorului (art. 197 C. pen.).

Ipoteza de la alin. (1) lit. c) constă în *neplata, timp de 3 luni, a pensiei de întreținere stabilite pe cale judecătorească* și este cel mai des întâlnită în practică. O plată parțială echivalează cu o neplată dacă sunt îndeplinite și condițiile privind elementul subiectiv. Obligația ia naștere de la momentul la care hotărârea judecătorească este executorie, iar termenul de 3 luni se calculează fie de la acest moment, fie de la momentul ultimei plăți

efectuate. Pentru existența infracțiunii, subiectul pasiv nu trebuie să facă dovada că nu avea alte mijloace de subzistență, întrucât legea nu cere producerea vreunui rezultat. În această modalitate, fapta poate fi asemănată cu o formă specială de nerespectare a hotărârilor judecătorești, reglementată distinct de legiuitor în cadrul infracțiunilor contra familiei. Prin hotărârea de condamnare care se pronunță în această cauză, nu se poate dispune obligarea din nou a inculpatului la plata întreținerii restante.

În varianta de la alin. (2), nou introdusă în legislația penală prin Codul penal, elementul material este reprezentat tot de o omisiune, aceea de a *nu executa prestațiile periodice stabilite prin hotărâre judecătorească în favoarea persoanelor îndreptățite la întreținere din partea victimei infracțiunii. Fapta reprezintă și în acest caz o formă specială de nerespectare a hotărârilor judecătorești. Așa cum arătam, pentru existența infracțiunii în această modalitate, este nevoie să existe o hotărâre de condamnare a unei persoane la plata unor prestații periodice către acele persoane care aveau vocația să primească întreținere din partea victimei infracțiunii (de exemplu, copii, părinți, soț/soție etc., în cazul infracțiunilor de omor,ucidere din culpă etc.). Infracțiunea există și în cazul neplății unei singure prestații periodice. Nici în această situație, subiectul pasiv nu este ținut să facă dovada lipsei altor mijloace de subzistență.*

Urmarea imediată a infracțiunii constă într-o stare de pericol pentru existența relațiilor de familie, prin punerea subiectului pasiv în situația de a fi lipsit de mijloacele de întreținere ori de sprijinul moral la care este îndreptățit potrivit legii. Dacă în urma abandonului de familie comis în modalitățile de la alin. (1) lit. a) sau b), subiectul pasiv suferă și alte vătămări (de exemplu, fiind abandonat la marginea orașului, decedează din cauza frigului ori fiind părăsit fără hrană în locuință, suferă anumite vătămări ori decedează), se poate reține în concurs infracțiunea incidentă (de exemplu, omor, vătămare corporală din culpă etc.). Totodată, se poate reține în concurs și infracțiunea de rele tratamente aplicate minorului (art. 197 C. pen.).

Legătura de cauzalitate rezultă din materialitatea faptei.

Latura subiectivă

În ambele variante, infracțiunea se comite doar cu intenție, directă sau indirectă. În cazul alin. (1) lit. b) și c), precum și în ipoteza de la alin. (2), latura subiectivă este întregită de cerința relei-credințe. Fapta nu constituie așadar infracțiune dacă, de exemplu, neplata pensiei de întreținere are cauze obiective, eventual temporare (de exemplu, subiectul activ a rămas fără un loc de muncă și nu are niciun venit). Cu toate acestea, persoana care are obligația de întreținere trebuie să arate că a făcut eforturi pentru găsirea unui alt loc de muncă; pasivitatea nu înlătură reaua-credință. La stabilirea relei-credințe se ține seama și de proprietățile pe care le deține subiectul activ, din exploatarea cărora poate obține venituri. Mobilul și scopul infracțiunii nu prezintă relevanță pentru existența acesteia, însă pot servi la individualizarea sancțiunii.

Formele infracțiunii

Actele preparatorii și tentativa sunt în principiu posibile când fapta se comite prin acțiune, dar nu se pedepsesc.

Infracțiunea se consumă în momentul săvârșirii elementului material. În ipoteza de la alin. (1) lit. c), consumarea are loc numai după trecerea unui termen de 3 luni de la data hotărârii judecătorești prin care se acordă pensie de întreținere ori de la data ultimei plăți.

În unele modalități (de exemplu, neîndeplinirea obligației de întreținere), infracțiunea poate avea caracter continuu. În practica judiciară, atât mai veche, cât și în cea apărută după intrarea în vigoare a Codului penal, s-a reținut că infracțiunea are caracter continuu și în modalitatea de la art. 378 alin. (1) lit. c) C. pen. Într-o altă opinie, infracțiunea în această modalitate nu are caracter continuu, întrucât fapta se consumă în momentul expirării

termenului; orice săvârșire ulterioară a aceluiași element material ar determina reținerea formei continuate sau, după caz, a unui concurs de infracțiuni. Problema a fost tranșată de ICCJ, prin Decizia nr. 4/2017 pronunțată în recurs în interesul legii. Caracterul de infracțiune continuă rezultă, potrivit instanței supreme, „din împrejurarea că inacțiunea concretizată în neplata pensiei de întreținere se prelungește în timp, în mod natural, după data consumării, până la încetarea activității infracționale, adică la momentul epuizării. Astfel, infracțiunea de abandon de familie se consumă la expirarea perioadei de trei luni, pe durata căreia autorul a rămas în pasivitate, prin neexecutarea obligației de plată a pensiei de întreținere stabilite pe cale judecătorească, și se epuizează la momentul reluării plății de către debitor sau al condamnării acestuia, prin hotărâre judecătorească, dată la care se încheie ciclul infracțional și se autonomizează activitatea desfășurată până în acel moment”.

În funcție de modalitatea de săvârșire a elementului material, fapta se poate săvârși în formă continuată, caz în care se epuizează odată cu ultimul act de executare.

Variantele infracțiunii

Așa cum am văzut la analiza subiectului activ și a elementului material, infracțiunea este prevăzută într-o variantă tip, ce cuprinde trei modalități concrete de săvârșire, și o variantă asimilată, care ține doar indirect de relațiile de familie. În cazul în care se realizează conținutul constitutiv a două sau mai multe infracțiuni săvârșite de către aceeași persoană, înainte de a fi condamnată definitiv pentru vreuna dintre ele, se va reține un concurs de infracțiuni.

Sancțiuni

Ambele variante ale infracțiunii de abandon de familie sunt pedepsite cu închisoarea de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă.

La alin. (5) al textului de lege este prevăzut un regim derogatoriu de la amânarea aplicării pedepsei ori de la suspendarea executării pedepsei sub supraveghere; astfel, chiar dacă nu sunt îndeplinite condițiile acestor forme de individualizare a sancțiunilor, judecătorul le va aplica în mod obligatoriu („instanța dispune”) dacă inculpatul își îndeplinește obligațiile până la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare. O asemenea împrejurare se poate referi la oricare dintre modalitățile elementului material, inclusiv la plata prestațiilor restante. Coroborând aceste dispoziții cu cele ale alin. (4), rezultă că făptuitorul trebuie să procedeze la îndeplinirea obligațiilor între momentul terminării urmăririi penale și cel al hotărârii definitive. Dacă obligațiile sunt însă îndeplinite în cursul urmăririi penale, se va reține cauza de nepedepsire prevăzută la alin. (4).

Alegerea uneia dintre modalitățile de individualizare a pedepsei aparține judecătorului, în funcție de îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege pentru acestea ori, dacă nu sunt îndeplinite, de criteriile generale de individualizare prevăzute la art. 74 C. pen. Practic, judecătorul va alege modalitatea de individualizare mai apropiată în mod concret de situația făptuitorului.

Cauza de nepedepsire

Cauza de nepedepsire constă în îndeplinirea obligațiilor de către făptuitor, mai înainte de momentul terminării urmăririi penale. Prin urmare, cauza de nepedepsire poate interveni oricând după momentul consumării infracțiunii (chiar înainte de sesizarea organelor penale) și până la terminarea urmăririi penale; în această situație, fapta este deci infracțiune, însă făptuitorul nu se pedepsește.

Aspecte procesuale

Acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate. Dacă această persoană este un minor, acțiunea penală se pune în mișcare și din oficiu [art. 157 alin. (4) C. pen.]. Condițiile prevăzute de lege sunt îndeplinite și dacă acțiunea penală se pune

în mișcare din oficiu, iar ulterior se formulează plângere prealabilă, chiar după depășirea termenului prevăzut de lege pentru aceasta. Totuși, în absența punerii în mișcare a acțiunii penale din oficiu ori când victima este un major, efectele lipsei plângerii prelabile ori a retragerii acesteia constau în imposibilitatea punerii în mișcare a acțiunii penale ori în stingerea acțiunii penale.

Cu privire la momentul la care începe să curgă termenul de introducere a plângerii prelabile, ICCJ a decis, cu caracter obligatoriu, că „*în cazul infracțiunii de abandon de familie prevăzută în art. 378 alin. (1) lit. c) C. pen., termenul de introducere a plângerii prelabile prevăzut în conținutul art. 296 alin. (1) și (2) C. pr. pen. – de 3 luni din ziua în care persoana vătămată sau reprezentantul său legal a aflat despre săvârșirea faptei – curge de la data la care persoana vătămată ori reprezentantul său legal a cunoscut săvârșirea faptei. Termenul de 3 luni prevăzut în conținutul art. 296 alin. (1) și (2) C. pr. pen. poate să curgă din trei momente diferite, după cum urmează: a) din momentul consumării infracțiunii, dacă acest moment este identic cu cel al cunoașterii faptei; b) din momentul cunoașterii săvârșirii faptei, care se poate situa între momentul consumării faptei până la momentul epuizării, și c) din momentul epuizării infracțiunii sau ulterior acestuia, odată cu cunoașterea săvârșirii faptei, caz în care nu trebuie să fi fost împlinit termenul de prescripție al răspunderii penale”.*

Urmărirea penală și judecata în primă instanță sunt supuse regulilor comune privind competența².

III. Practică judiciară

1. Nerespectarea obligației de plată a pensiei de întreținere

Cuvinte-cheie: *rea-credință, termen de prescripție, viză olografă de primire*

Pe rol se află judecarea cauzei penale privind pe inculpatul G.A.S.M. și pe partea civilă G.A.M. prin reprezentantul (...) M.L.G., având ca obiect abandonul de familie (art. 378 NCP).

Dezbaterile cauzei au avut loc în ședința publică din data de 26 iunie 2020, când s-au pus concluzii pe fond ce s-au consemnat în încheierea din acea zi. Instanța, având nevoie de timp pentru deliberare, a amânat pronunțarea la data de 30 iunie 2020, respectiv 3 iulie 2020.

Instanța,

În urma deliberării, constată următoarele:

I. Sesizarea instanței de judecată

În 14 octombrie 2019, pe rolul Jud. C. s-a înregistrat cu nr. 8216/204/2019 rechizitoriul emis de Parchetul de pe lângă Jud. C. prin care procurorul a dispus trimiterea în judecată a inculpatului G.A.S.M., acuzat de comiterea infracțiunii de abandon de familie, prevăzută și pedepsită de art. 378 alin. (1) lit. c) C. pen.

S-a atașat dosarul penal nr. 1205/P/2016, înregistrat pe rolul Parchetului de pe lângă Jud. C.

În actul de sesizare a instanței de judecată procurorul a reținut că „fapta inculpatului G.A.S.M., care, începând din luna martie 2014 și până în luna iulie 2019, cu rea-credință, nu a plătit pensia de întreținere în quantum total de 6.500 lei (100 lei pe lună), stabilită prin sent. civ.

² C. Rotaru, A.-R. Trandafir, V. Cioclei, *Curs universitar. Drept penal. Partea specială II. Curs tematic*, ed. a 5-a, Ed. C.H. Beck, București, 2021, pp. 481-490.

nr. 1562/08.05.2014 a Jud. C. în favoarea fiicei sale minore G.A.S.M., întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de abandon de familie, prevăzute de art. 378 alin. (1), lit. c) C. pen.”.

II. Camera preliminară

Prin încheierea pronunțată de judecătorul de cameră preliminară de la Jud. C. în 3 decembrie 2019, definitivă prin necontestare, s-a constatat competența funcțională, după materie, după calitatea persoanei și teritorială a Jud. C., legalitatea sesizării instanței cu rechizitoriul, legalitatea administrării probelor și a efectuării actelor de urmărire penală și a dispus începerea judecării cauzei.

În urma analizării lucrărilor dosarului, instanța reține următoarele:

I. Acuzația penală și procedura de judecată

Inculpatul este trimis în judecată pentru săvârșirea infracțiunii de abandon de familie, prevăzută și pedepsită de art. 378 alin. (1) lit. c) C. pen.

Judecata inculpatului în primă instanță s-a realizat potrivit art. 374 alin. (4), art. 375 și art. 377 C. pr. pen. și a avut loc numai pe baza probelor administrate în cursul urmăririi penale și a înscrisurilor prezentate.

În faza de judecată s-au administrat proba cu declarația inculpatului (f. 34) și cea cu înscrisuri (ff. 36, 43, 45).

Inculpatul este acuzat că, începând din martie 2014 și până în iulie 2019, cu rea-credință, nu a plătit pensia de întreținere de 6.500 lei (100 lei pe lună), stabilită prin sent. civ. nr. 1562/08.05.2014, pronunțată de Jud. C. în favoarea fiicei sale minore, persoana vătămată G.A.M.

Fapta constituie infracțiunea de abandon de familie, prevăzută și pedepsită de art. 378 alin. (1) lit. c) C. pen.

Prin Decizia nr. 2/2020, pronunțată de ICCJ – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, publicată în M. Of. nr. 135 din 20 februarie 2020, s-a stabilit că, „în cazul infracțiunii de abandon de familie prevăzute în art. 378 alin. (1) lit. c) C. pen., termenul de introducere a plângerii prealabile prevăzut în conținutul art. 296 alin. (1) și (2) C. pr. pen. – de 3 luni din ziua în care persoana vătămată sau reprezentantul său (...) a aflat despre săvârșirea faptei – curge de la data la care persoana vătămată ori reprezentantul său (...) a cunoscut săvârșirea faptei.

Termenul de 3 luni prevăzut în conținutul art. 296 alin. (1) și (2) C. pr. pen. poate să curgă din trei momente diferite, după cum urmează: a) din momentul consumării infracțiunii, dacă acest moment este identic cu cel al cunoașterii faptei; b) din momentul cunoașterii săvârșirii faptei, care se poate situa între momentul consumării faptei până la momentul epuizării și c) din momentul epuizării infracțiunii sau ulterior acestuia, odată cu cunoașterea săvârșirii faptei, caz în care nu trebuie să fi fost împlinit termenul de prescripție a răspunderii penale”.

În cazul infracțiunii de abandon de familie, prevăzută și pedepsită de art. 378 alin. (1) lit. c) C. pen., acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

Pentru persoana vătămată M.A.M. (născută la 29 noiembrie 2012), neavând capacitate de exercițiu, plângerea prealabilă s-a făcut de reprezentantul său, M.L.G.

Hotărârea instanței civile prin care inculpatul a fost obligat la pensie de întreținere a rămas definitivă la 8 mai 2014, conform mențiunilor de pe înscrisul de la f. 58 din dosarul de urmărire penală. Rezultă, așadar, că ambele părți ale cauzei pendinte aveau cunoștința de hotărârea din 8 mai 2014, în lipsa altor date sau înscrisuri administrate în cursul urmăririi penale – procese-verbale sau dovezi de îndeplinire a procedurii de comunicare a actului de procedură anterefirit.

În urma aplicării dispozițiilor art. 296 alin. (1) și (2) C. pr. pen., în lumina interpretării date de ICCJ – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, instanța reține că termenul de introducere a plângerii prealabile a început să curgă din 11 mai 2014, dată la care s-au împlinit primele 3 luni de neplată a pensiei de întreținere și care coincide cu momentul consumării infracțiunii, și s-a împlinit în 11 februarie 2015, dată la care s-a încheiat termenul de 3 luni pentru introducerea plângerii prealabile.

În continuare, instanța subliniază că plângerea prealabilă a fost înregistrată pe rolul unității de parchet competente în 28 aprilie 2016, prezentând aplicată o viză olografă de primire din 27 aprilie 2016 (f. 39).

Prin procesul-verbal din 4 decembrie 2017 (f. 40), organul de cercetare penală s-a sesizat din oficiu cu privire la fapta de abandon de familie, prevăzut și pedepsit de art. 378 alin. (1) lit. c) C. pen., reținând că plângerea prealabilă s-a introdus cu depășirea termenului de la art. 296 alin. (1) C. pr. pen., urmând „a se efectua cercetări în scopul determinării sau clarificării stării de fapt”.

Instanța subliniază că din analiza dispozițiilor art. 305 alin. (1) și (3), art. 309 și art. 311 C. pr. pen. rezultă că organul de cercetare penală poate emite acte procesuale prin care dispune începerea urmăririi penale cu privire la faptă, fără a fi necesară confirmarea măsurii de către procurorul care supraveghează urmărirea penală. Dispunerea efectuării în continuare a urmăririi penale cu privire la persoană se efectuează de către organul de cercetare penală, măsură care se supune confirmării procurorului care supraveghează urmărirea penală.

Punerea în mișcare a acțiunii penale se dispune de către procuror.

Extinderea urmăririi penale cu privire la faptă sau schimbarea încadrării juridice cu privire la faptă pot fi dispuse de către organul de cercetare penală, fără a fi necesară confirmarea măsurilor. Când urmărirea penală se efectuează față de o persoană, extinderea dispusă de organul de cercetare penală, dar și schimbarea încadrării juridice, în opinia instanței, se supun confirmării motivate a procurorului.

Prin urmare, instanța apreciază că organul de cercetare penală are o competență funcțională restrânsă de a stabili fără confirmarea procurorului cadrul procesual al urmăririi penale. Or, în aceste condiții, instanța concluzionează că prin procesul-verbal din 4 decembrie 2017 (f. 40) nu s-a complinit condiția procedurală instituită de art. 157 alin. (4) C. pen., respectiv punerea în mișcare a acțiunii penale din oficiu. În ipoteza în care procurorul optează în acest sens, îi incumbă obligația procesuală de a reține și de a se pronunța *expressis verbis* în actul procesual de dispoziție prin care pune în mișcare acțiunea penală că înțelege să facă acest lucru din oficiu. Un asemenea atribut nu poate fi delegat organului de cercetare penală, care, la rândul său, nu se poate subroga procurorului în exercitarea acțiunii penale din oficiu.

Instanța nu împărtășește opinia potrivit căreia o atare manifestare de voință a procurorului, în sensul exercitării din oficiu, rezultă sau se prezumă în mod implicit din faptul că dispune ori confirmă efectuarea în continuare a urmăririi penale cu privire la persoană și pune în mișcare acțiunea penală. În materie penală, în cazul actelor procesuale prevăzute de art. 305, art. 309 ori art. 311 C. pr. pen., ordonanțele pronunțate în baza acestor temeuri juridice sunt cele prin care se stabilește obiectul urmăririi penale sub aspectul faptelor și al persoanelor acuzate, acte de procedură, în componentele procesuale și procedurale, care au impact efectiv și semnificativ asupra persoanelor care dobândesc calitatea de suspect sau inculpat.

Inexistența vreunui caz de la art. 16 C. pr. pen. trebuie reținută expres în ordonanță.

Lipsa de incidență a unui caz de la art. 16 C. pr. pen. trebuie reținută și explicată ori motivată fără echivoc în actul de procedură.